

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В МОДЕЛЯХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Науково-дослідницький інтерес до індивідуальних життєвих стратегій в західних гуманітарних науках пов'язують зі зростаючим різноманіттям каналів входження молоді в доросле суспільство: розмаїтість форм як шкільної, так і післяшкільної освіти, включаючи домашню; специфічно молодіжний ринок праці й способи первинного працевлаштування молоді, у тому числі тимчасове безробіття. У результаті «життєві траєкторії покоління усе більше й більше набувають характеру індивідуальних біографічних траєкторій і втрачають властивості загальносоціальних моделей» [4].

Дослідження фіксують зниження потреби молоді в освіті й професійній кар'єрі (на перше місце висувається матеріальна зацікавленість в оплаті своєї праці). У зв'язку із цим є доцільним з'ясувати ставлення молоді до двох основних модусів життя: по-перше, орієнтація на працю, на професійне самовираження, а по-друге, орієнтованість на позапрофесійні цінності, насамперед на родину, що стає головною життєвою необхідністю й базисом існування людини. Для вирішення цього завдання потрібно насамперед дослідити сферу ціннісних орієнтацій, соціальних, економічних та інших умов життя сучасної молоді.

Ефективність освіти багато в чому залежить від того, які цілі ставлять перед собою учасники цього процесу, і в першу чергу, учні і студенти, що вони хочуть реалізувати у своєму житті за допомогою освіти. У цьому зв'язку дуже важливо встановити залежність між соціальною і професійною орієнтацією. Соціальна орієнтація — це визначення людиною свого місця в системі суспільних відносин, вибір бажаного соціального стану і шляхів його досягнення. Професійна орієнтація є усвідомленням того «набору» професій, який пропонує в даний момент суспільство, і вибір найбільш привабливої з них. Соціальна орієнтація взаємодіє з професійною, хоча вони й не тотожні. Вони взаємозалежні остільки, оскільки соціальний стан людини в суспільстві визначається характером і змістом його праці.

На сьогодні в Україні функціонує 1038 професійно-технічних навчальних закладів, з них:

- професійно-технічні навчальні заклади, підпорядковані МОН – 927, в яких здобувають робітничу професію понад 400 тис. чол.;
- навчальні центри при установах виконання покарань – 71;
- професійно-технічні навчальні заклади, що є структурними підрозділами вищих навчальних закладів – 19;
- навчальні заклади інших типів, що надають професійно-технічну освіту за державним замовленням – 21.

У навчальних закладах професійно-технічної освіти працює понад 47

тис. педагогічних працівників, з них 17 тис. викладачів (36 %), 23 тис. майстрів (49 %). У 2007–2008 навчальному році загальний контингент професійно-технічних навчальних закладів становив 448,2 тис. осіб [1].

Соціологічні дослідження дозволили з'ясувати, що вибір професійної освіти лише частково обумовлений вибором майбутньої професії – більшою мірою, ніж професію, люди обирають свій майбутній соціальний стан. При цьому соціальна орієнтація формується значно раніше, ніж професійна.

Соціальна орієнтація освіти ще більше посилилася в період ринкових перетворень. Стрімко зросло число бажаючих одержати фінансову, юридичну, економічну освіту в силу того, що саме ці види освіти дають можливість посісти високозабезпечене положення в суспільстві. Це ж саме можна сказати і про мотиви навчання й особливо підвищення кваліфікації.

У середині 1990-х років було зареєстроване нове явище в мотивації молодих людей: їхнє бажання поєднати навчання з продуктивною працею. Оцінюючи повсякденні, проблеми, які сьогодні найбільше турбують сучасну молодь, респонденти на перше місце поставили п'ять основних проблем: проблеми, пов'язані з матеріальним достатком, із власним навчанням, майбутньою роботою, здоров'ям – своїм і близьких, упевненістю у завтрашньому дні.

Цілком очевидно, що проблема самовизначення є для молоді найбільш суттєвою. Ціннісні орієнтації сучасної молоді стосуються, насамперед, особистості й професійних якостей. Менш значимі, хоча й соціально досить важливі, такі цінності як інтелігентність, відповідальність, почуття обов'язку, свобода тощо.

Свої життєві перспективи молодь, в основному, розглядає в трьох аспектах: щасливе сімейне життя; успішна професійна діяльність, розвиток своїх здібностей. Це свідчить про досить гармонійне бачення власної життєвої перспективи, яка поширюється на сферу родини, професійної діяльності й саморозвитку.

У той же час аналіз досліджень із проблем молоді показав, що вона виявляє значною мірою споживацьке відношення й низьку соціальну активність у питаннях створення нових форм дозвілля. Відчувається бажання одержати вже організовані види діяльності, відсутнє творче, активне ставлення до різноманітних проблем.

Важливою проблемою є невідповідність отримуваних молодими людьми професій потребам ринку праці. Руйнування зв'язків між професійною школою й професійною працею значною мірою позначається на соціально-економічній ситуації. Працевлаштуватися молодим робітникам і фахівцям набагато складніше, ніж професіоналам. Загалом, можна зробити висновки, що зміна економічної ситуації відчутно вплинула на формування особливостей економічної поведінки молоді.

Реалізація соціально-економічних реформ і пов'язаних з цим змін практично-ціннісних орієнтацій викликає необхідність перегляду концептуальних положень розвитку й модернізації професійно-технічної освіти. Важливою методологічною передумовою професійної освіти є

поворот від усереднено-безособового до особистісно-орієнтованого підходу до молоді. При вирішенні цього важливого завдання необхідно враховувати його різні аспекти: соціально-економічний, політико-правовий, психолого-педагогічний, дидактичний, медико-біологічний, організаційно-біологічний, етнокультурний з урахуванням регіональних особливостей.

До числа важливих соціальних завдань держави у сфері розвитку й модернізації професійно-технічної освіти потрібно віднести і правильне визначення стратегічних цілей. Сьогоднішньому українському суспільству потрібне вироблення уточненої ідеї, концепції суспільно-економічного розвитку. Історія знає приклади того, наскільки успішно допомагала чітко сформульована ідея суспільного розвитку в 1930-і роки у США («новий курс» президента Ф. Д. Рузвельта) і в 1960-і роки у ФРН («соціальна ринкова економіка» канцлера Л. Ерхарда).

До речі, особливістю сучасної суспільної ідеї Німеччини є те, що в ній був закладений новий принцип, заснований не на протистоянні, а на соціальному співробітництві всіх основних верств суспільства. Соціальний ефект при цьому досягається не за рахунок перерозподілу, а шляхом більш ефективного виробництва. Ця думка була вдало виражена саме Л. Ерхардом: «Підвищення життєвого рівня, до якого я прагну, є не стільки проблемою розподілу, скільки виробництва, точніше, продуктивності. Рішення лежить не в розподілі, а в примноженні національної продукції. Ті, хто свою увагу приділяють проблемам розподілу, завжди приходять до помилкового бажання розподіляти більше того, що може виробити народне господарство»[3].

Факторами, що знижують ефективність профорієнтаційної роботи є, по-перше, несприятливе економічне становище країни: падіння виробництва й зростання безробіття; загальний рівень освіти й здоров'я значної частини населення, що робить неможливою відносно безболісну зміну професії. По-друге, перехідний період; трансформація соціально-економічної системи цінностей, суперечливий вплив нової системи цінностей на професійні переваги. По-третє, відсутність належної координації в роботі державних і суспільних інститутів, що займаються питаннями профорієнтації. По-четверте, відсутність єдиної бази наукового й програмно-методичного забезпечення профорієнтаційної роботи.

У кризових умовах найбільш вразлива у ціннісних орієнтаціях саме молодь, тому що її система цінностей рухлива, світогляд не сформований, що призводить до втрати морального й духовного здоров'я нації. Для того щоб надати допомогу молоді, потрібні знання основних тенденцій розвитку молодіжної культури, психологічних особливостей тощо.

Цінності соціальних потреб багато в чому детерміновані вибором базових цінностей. Якщо для молоді періоду перебудови пріоритетними цінностями в соціальних потребах були друзі й добрі відносини в дружньому колі, творча робота, то характерною рисою молоді трансформаційного періоду є вибір цінностей, які визначають перспективність, виражену в прагненні до освіти й упевненості в майбутньому. Молодіжні цінності

характеризуються високою прагматичністю й індивідуалізмом.

Найбільш значимими для сучасної молоді стали: володіння престижною професією, престижне положення в суспільстві, життєвий комфорт. Сучасне молодіжне середовище характеризується як покоління з індивідуалістичною утилітарною свідомістю. Дослідження молодіжного дозвілля відбило складну картину змін соціокультурних орієнтацій і способу життя.

Домінантою залишається споживацько-розважальна орієнтація молодіжного дозвілля. Значною мірою це обумовлено комерціалізацією культури. Телебачення, телереклама популяризують форми культури, цінності, моральні зразки, стиль життя суспільства споживання. Вестернізація значною мірою впливає на становлення ціннісних орієнтацій молоді.

Таким чином, процес самоідентифікації молоді носить суперечливий характер. Загалом у ціннісних орієнтаціях молоді зросла значимість індивідуальності, самобутності особистості. Це корелює з характерними для сучасної епохи процесами становлення нової парадигми у філософії та теорії освіти, зміною уявлень про суть і завдання виховання. Сьогодні є всі підстави говорити про становлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти [2].

Професійну підготовку необхідно розглядати з економічної (відповідність посади й перспективи розвитку) і соціальної (особисте задоволення й мобільність) точок зору. Відповідно, професійне навчання повинне проводитись як система дій, впорядкована економічними й соціальними рамками. Ця система дій охоплює:

1. Прогнозування. Робота із прогнозування на середню перспективу (близько 5-ти років) повинна проводитись разом з відповідальними за економіку в місцевих адміністраціях для врахування регіональної специфіки й визначення потреб у робочій силі для кожної галузі, для кожного рівня кваліфікації, для різних систем підготовки (з відривом від трудової діяльності або без).

2. Орієнтацію й інформацію. Навчання вже сьогодні завтрашнім професіям. Необхідно орієнтувати людей на їхню майбутню зайнятість. Не можна, як раніше, нескінченно відтворювати моделі навчання, тому що професії розвиваються настільки ж швидко, як і технології. Потрібні державні центри професійної орієнтації, які інформуватимуть молодь та їхніх батьків про професії найближчого майбутнього.

Змістом практично-ціннісної орієнтації професійного навчання є зближення між особистими прагненнями й колективними потребами.

Ринкові відносини висувають підвищені вимоги до людини як професіонала й до її можливостей бути конкурентоспроможною на ринку праці. Від обґрунтованого вибору професії, якісного рівня освіти, конструктивної поведінки на ринку праці залежить успішність професійного шляху, а в остаточному підсумку, задоволеність людини своїм життям. Виходячи із цього, в основі теоретичної та практично-ціннісної орієнтації розвитку й модернізації професійної освіти лежить завдання побудови або

реконструкції професійної особистості, щонайкраще адаптованої до середовища і водночас вільної.

Література

1. Професійно-технічна освіта у цифрах за 2007–2008 роки [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/_prof-tech/topic/zag_vid/ptu_2007_2008.doc.
2. Селезньова, О. Антипедагогічні ідеї щодо гуманізації освіти [Текст] / О. Селезньова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Вин. 2(113). – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. – С. 57–61.
3. Эрхард, Л. Благосостояние для всех [Текст] / Л. Эрхард. – М.: Дело, 2001. – с. 65.
4. Jones, G. From Dependency to Citizenship? [Text] / G. Jones. – М., 1991. – 192 p.